

1. Mýtus a sen

Ať už s pobaveným odstupem nasloucháme snovému mumlání afrického šamana s očima podlitýma krví, nebo s kultivovaným vytržením čteme špatné překlady sonetů záhadného Lao-c', snažíme se rozlousknout tvrdý oříšek polemiky Tomáše Akvinského, nebo náhle pochopíme význam bizarní eskymácké pohádky, vždy nacházíme jeden proměnlivý, ale přesto úchvatně neměnný příběh, spolu se znepokojivě vytrvalým náznakem, že nepoznaného zůstává více, než kdy bude známo či vysloveno.

Mýty vzkvátaly v celém lidmi obydleném světě, ve všech dobách a za všech okolností. Byly živoucí inspirací všeho, co mohlo povstat z činů lidského těla a ducha. Řekneme-li, že mýtus je tajný otvor, jímž se do projevů lidské kultury vlévá nevyčerpatelná energie kosmu, nebude to nijak přehnané tvrzení. Ze základního a magického okruhu mýtů vyvěřela náboženství, filozofická učení, umění, společenské formy primitivních i historických národů, základní objevy vědy a techniky i sny, jimiž ožívá náš spánek.

Je s podivem, že i v té nejmenší dětské pohádce se skrývá schopnost dotknout se hlubinných tvořivých center a probudit je – podobně jako kapka vody skrývá nesmírnost oceánu a bleší vajíčko obsahuje celé tajemství života. Mytologické symboly nejsou vymyšlené, nelze je objednat, vynalézt ani trvale potlačit. Jsou spontánním plodem duše a každý z nich v sobě nese zárodečnou moc svého zdroje.

Jaké je tajemství nadčasových představ? Z jakých hlubin mysli se odvozují? Proč se pod různými převleky všude skrývá stejná mytologie? A čemu nás učí?

Na rozluštění této hádanky se dnes podílí mnoho vědních disciplín. Archeologové zkoumají trosky v Iráku, Ho-nanu, na Krétě i Yucatánu. Etnologové se vyptávají Ostijaků na řece Ob nebo příslušníků kmene Bubi na ostrově Fernando Póo (dnešní Bioko – pozn. překl.). Orientalisté nám nedávno zpřístupnili tajemné rukopisy Východu i předhebrejské prameny Písma svatého. Mezitím se na prahu našeho století pokoušeli vědci a dychtiví badatelé v oblasti lidské psychologie nalézt psychologické základy jazyka, mýtů, náboženství, vývoje umění a morálních kodexů.

Nejpozoruhodnější ze všech jsou však objevy, jež se vynořily z psychiatrických léčení. Smělé a skutečně převratné práce psychoanalytiků jsou nepostradatelné pro všechny, kdo se zabývají studiem mytologie. Ať už si o podrobných

a někdy i protichůdných interpretacích konkrétních případů a problémů myslíme cokoli, nelze nepřipustit, že Freud, Jung a jejich následovníci nezvratně prokázali, že logika mýtů a jejich hrdinové se svými činy přežili do dnešní doby. Při nedostatku všeobecně platné mytologie má každý z nás svůj soukromý, nedoceňný, primitivní, ale přesto skrytě mocný panteon snů. Poslední vtělení Oidipovo, novodobí milenci Kráska a Zvíře stáli dnes odpoledne na rohu Štěpánské a Žitné a čekali na zelenou.

„Zdalo se mi,“ napsal americký mladík autorovi rozsáhlého agenturního novínového článku, „že jsem opravoval šindelovou krytinu na naší střeše. Najednou jsem uslyšel, jak na mě zezdola volá otec. Rychle jsem se obrátil, abych ho lépe slyšel, a přitom jsem upustil kladivo. Kladivo klouzalo dolů po nakloněné střeše a zmizelo za jejím okrajem. Zaslechl jsem těžké žuchnutí, jako by upadlo lidské tělo.

Hrozně jsem se polekal a slezl jsem po žebříku dolů. Na zemi ležel můj otec, hlavu měl v kaluži krve a byl mrtev. Byl jsem zoufalý a mezi vzlyky jsem začal volat matku. Vyšla z domu a objala mě. „Nevadí, synku, byla to jenom nehoda,“ řekla. „Vím, že se o mě postaráš, i když tu otec už není.“ Políbila mě a já jsem se probudil.

Jsem nejstarší dítě v rodině a je mi třiaadvacet let. Před rokem jsem se rozešel s manželkou, nějak jsme to spolu nemohli vydržet. Vroucně miluji oba své rodiče a s otcem jsem nikdy neměl žádné potíže, kromě toho, že trval na tom, abych se vrátil ke své ženě a žil s ní, ale já jsem s ní nebyl šťastný. A nikdy nebudu.“¹

Nešťastný manžel zde s nádhernou nevinností odhaluje, že svou duchovní energii nesměruje k lásce a problémům svého manželství, ale místo toho ve skrytých zákoutích své představivosti ustrnul v absurdně anachronické a dramatické situaci, v tragikomickém trojúhelníku předškolního věku – syn soupeřící s otcem o matčinu lásku. Zdá se, že ze všech vlastností lidské duše jsou nejtrvalejší ty, jež jsou odvozeny od skutečnosti, že člověk nejdéle ze všech zvířat zůstává u materského prsu. Lidé se rodí příliš brzy; jsou nehotoví, dosud nepřipravení

¹ Clement Wood, *Dreams: Their Meaning and Practical Application* (New York, Greenberg Publisher, 1931), s. 124. „Snový materiál uvedený v této knize,“ píše autor, „čerpá zejména z více než tisíce snů, které jsou mi každý týden předkládány k analýze v souvislosti s mým každodenním agenturním materiálem uveřejňovaným v novinách v celé zemi. Doplnil jsem je o sny, které analyzuji ve své soukromé praxi.“ V protikladu k většině snů, předkládaných ve standardních pracích na toto téma, sny v tomto populárním úvodu k četbě Freuda pocházejí od lidí, kteří se nepodrobili psychoanalýze. Jsou pozoruhodně upřímní.

— vše založ. jen na spekulac. — [je to je u děk
sem = refero

vstoupit do světa. Jejich jedinou obranou před světem plným nebezpečí je matka, jejíž ochrana nahrazuje prodloužené období nitroděložního vývoje.² Ze závislého dítěte a jeho matky se proto po porodu stává na celé měsíce dvojjediná bytost nejen fyzicky, ale také psychicky.³ Jakákoli delší nepřítomnost rodiče působí u dítěte napětí a následná agresivní nutkání. Je-li matka nucena dítě do jisté míry omezovat, vyvolává to v něm agresivní reakce. První objekt dětského nepřátelství je tedy totožný s prvním objektem jeho lásky a jeho prvním ideálem (který nadále zůstává uchován jako podvědomý základ všech představ o blaženosti, pravdě, kráse a dokonalosti) je ideál Madony a dítěte.⁴

Nešťastný otec je prvním radikálním vstupem skutečnosti jiného řádu do poklidného a dokonalého uspořádání věcí, jež dítě prožívalo v děloze; proto je otec v první řadě vnímán jako nepřítel. Právě na něj se přenáší díl agrese, jenž byl původně spojen se „zlou“ nebo chybějící matkou, kdežto touha vázící se k „dobré“ nebo přítomné, ochraňující a živící matce (obvykle) zůstává. Toto osudové infantilní rozdělení tendence (pudu) ke smrti (*thanatos: destrudo*) a k lásce (*eros: libido*) je základem nyní tak slavného Oidipova komplexu, který Sigmund Freud asi před padesáti lety označil za největší příčinu pozdější neschopnosti dospělého člověka chovat se jako racionální bytost. Dr. Freud prohlásil: „Král Oidipús, který zavraždil svého otce Láia a oženil se se svou matkou Iokastou, nám pouze ukazuje naplnění našich vlastních dětských přání. My jsme však měli více štěstí než Oidipús, alespoň do té míry, že jsme se nestali psychoneurotiky, a podařilo se nám oddělit pohlavní nutkání od matek a zapomenout na žárlivost na otce.“⁵ Nebo, jak znovu píše Freud: „Každou patologickou poruchu sexuálního života je třeba považovat za důsledek nedokončeného vývoje.“⁶

² Géza Róheim, *The Origin and Function of Culture* (Nervous and Mental Disease Monographs, č. 69. New York, 1934), s. 17–25.

³ D. T. Burlingham, „Die Einfühlung des Kleinkindes in die Mutter,“ *Imago*, XXI, s. 429, citováno v: Géza Róheim, *War, Crime and Covenant* (Journal of Clinical Psychopathology, Monograph Series, č. 1, Monticello, N. Y., 1945), s. 1.

⁴ Róheim, *War, Crime and the Covenant*, s. 3.

⁵ Freud, *The Interpretation of Dreams* (angl. překl. James Strachey, Standard Edition, IV; London, The Hogarth Press, 1953), s. 262. (Orig. 1905.)

⁶ *Three Essays on the Theory of Sexuality, III: „The Transformations of Puberty“* (angl. překl. James Strachey, Standard Edition, VII; London, The Hogarth Press, 1953), s. 208. (Orig. 1905.)

*Leckdo spal ve snách s vlastní matkou – to přece
nic neznamená. Nevšímej si toho
a potom se ti bude lehce žít!*⁷

Smutnou a neutěšenou situaci ženy, jejíž milenec nedozrál a jehož nezralé city zůstaly uzamčeny v období předškolního věku, můžeme posoudit na základě zjevné nesmyslnosti jiného soudobého snu. Zde skutečně začínáme mít pocit, že vstupujeme do říše starobylých mýtů, ale s překvapivým zvratem.

„Zdalo se mi,“ napsala znepokojená žena, „že ať jsem se hnula kamkoli, neustále mě sledoval velký bílý kůň. Bála jsem se ho a odstrčila jsem ho od sebe. Ohlédla jsem se, abych zjistila, jestli mě stále sleduje, a ukázalo se, že se proměnil v muže. Řekla jsem mu, aby šel k holiči a nechal si oholit hřívu; udělal to. Když vyšel ven, vypadal docela jako muž, až na to, že měl koňská kopyta a obličej. Sledoval mě na každém kroku. Přistoupil ke mně blíž a já jsem se probudila.

Jsem vdaná, je mi pětatřicet let a mám dvě děti. Jsem vdaná už čtrnáct let a jsem si jistá, že manžel je mi věrný.“⁸

Nevědomí vysílá do mysli rozličné výmysly, prapodivné bytosti, úzkosti a klamné představy – ať už ve snu, za bílého dne, nebo v pomatení smyslů, neboť v lidském světě se pod podlahou poměrně úhledného malého příbytku, jemuž říkáme vědomí, skrývají netušené Aladdinovy jeskyně. Jsou tam ukryty nejen poklady, ale také nebezpečný džin: nevhodné nebo potlačené psychické síly, na které jsme nepomysleli nebo se je neodvážili začlenit do svého života. Mohou zůstat skryté, nebo naopak náhodně pronesené slovo, vůně ve vzduchu, chuť šálku čaje nebo letmý pohled udeří na tajemnou strunu a v mozku se najednou

⁷ Sofoklés, *Oidipús vladař*, 981–983, (český překlad Jaroslav Pokorný, Národní divadlo Praha, 1996). Někteří také poukazují na skutečnost, že otec může být vnímán jako ochránce a matka jako svůdkyně. Tudy vede cesta od Oidipa k Hamletovi. „Ach Bože! Mohl bych žít zavřen do oříšku a mít se za krále vesmíru, nebýt mých ošklivých snů.“ (*Hamlet*, II, 2, přel. E. A. Saudek, Praha, Odeon, 1983.) „Všichni neurotikové,“ píše Freud, „jsou buď Oidipem, nebo Hamletem.“ A pokud se týká dcer (jejichž případ je řádově složitější), pro stručný výklad na tomto místě postačí následující pasáž. „Dnes v noci se mi zdálo, že otec bodl matku nožem do srdce. Zemřela. Věděla jsem, že otce za jeho čin nikdo neobvinil, ale přesto jsem hořce plakala. Sen se náhle proměnil: šla jsem s otcem na výlet a byla jsem velmi šťastná.“ Toto je sen mladé neprovdané čtyřia-
dvacetileté ženy (Wood, cit. dílo, s. 130).

⁸ Wood, cit. d., s. 92–93.

začnou objevovat nebezpeční poslové. Jsou nebezpeční, neboť ohrožují bezpečnou stavbu, kterou jsme vystavěli kolem sebe a své rodiny. Jsou také dábelsky fascinující, neboť nesou klíče k bráně, za níž leží dobrodružná, obávaná a vytoužená říše objevování sebe samého. Destrukce světa, který jsme si vybudovali a v němž žijeme, a nás samotných v něm; ale potom nádherné obnovení smělejšího, čistšího, prostornějšího a plně lidského života – to je to vnadidlo, naděje a strach, jež přinášejí rušiví noční návštěvníci z říše mýtů, které v sobě nosíme.

Obr. 1. Silénos a Mainady

Psychoanalýza, moderní věda zabývající se zkoumáním snů, nás učí všímat si těchto křehkých představ. Nalezla také cestu, jak je nechat konat jejich dílo. Nebezpečné krize související s rozvojem osobnosti se mohou odehrát pod

ochranným dohledem zkušeného znalce, zasvěceného do symboliky a jazyka snů, který působí jako starověký mystagog nebo průvodce duše, zasvěcující šaman v primitivní lesní svatyni, kde se odehrávají zkoušky a iniciace. Lékař je moderním vládcem mytologické říše, znalcem všech tajných stezek a kouzelných zaříkávatel. Jeho role je totožná s úlohou moudrého starce z mýtů a pohádek, jehož slova pomáhají hrdinovi překonávat utrpení a hrůzy jeho podivných dobrodružství. Je to právě on, kdo se objeví a ukáže na kouzelný blyštivý meč, kterým lze zabít strašlivého draka, vypráví o čekající nevěstě a zámku plném pokladů, nanáší hojivý balzám na téměř smrtelná zranění a nakonec nechá vítězného dobyvatele odejít zpět do normálního života a sám následuje velká dobrodružství do čarovné noci.

Podržíme-li si tuto představu a začneme-li uvažovat o četných podivných rituálech, jež praktikovali příslušníci primitivních kmenů i velkých civilizací minulosti, je stále zřejmější, že jejich skutečným účelem a cílem bylo provést lidi přes obtížný práh transformace, která vyžaduje změny zažitých modelů nejen vědomého, ale také nevědomého života. Tak zvané přechodové rituály, jež zaujímají tak důležité místo v životě primitivních společností (obřady spojené s narozením, pojmenováním, pubertou, sňatkem, pohřbem atd.), se vyznačují formálními a obvykle velmi krutými ceremoniemi, během nichž jsou z mysli radikálně odstraňovány postoje, náklonnosti a modely příslušející právě ukončované životní fázi.⁹ Potom následuje mezidobí delšího či kratšího odpočinku, jehož předepsané rituály uvádějí člověka do forem a pocitů příslušejících jeho novému stavu. Když tedy konečně dozraje čas k návratu do normálního světa, je zasvěcenec čistý jako novorozeně.¹⁰

Nejúžasnější je skutečnost, že velký počet rituálních zkoušek a obrazů odpovídá těm, které se automaticky objevují ve snech v době, kdy pacient podrobený psychoanalýze opouští své dětské fixace a začíná postupovat do budoucnosti. Jedním ze základních prvků obřadu iniciace (při němž je pubertální chlapec oddělen od matky a uveden do společnosti a tajných tradic mužů) u australských domorodců je rituál obřízky. „Když mají být chlapci z kmene Murnginů obřezáni, řeknou jim jejich otcové a staří muži: ‚Velký otec Had ucítil tvou předkožku

⁹ V obřadech souvisejících s narozením a pohřbem jsou samozřejmě významné ty účinky, které prožívají rodiče a příbuzní. Všechny přechodové rituály se mají dotknout nejen samotného člověka, který jimi prochází, ale také všech jeho blízkých lidí.

¹⁰ A. van Gennep, *Les rites de passage* (Paris, 1909).

a chce ji.⁶ Chlapci tomu doslova uvěří a nesmírně se vyděsí. Hledají úkryt u matky, babičky nebo jiné oblíbené ženské příbuzné, neboť vědí, že muži se spolčili, aby je odvedli do mužského prostoru, kde už řve velký had. Ženy nad chlapci obřadně bědují; má to zabránit velkému hadu, aby je pozřel.¹¹ Nyní se podívejme na paralelu této situace. „Jeden z mých pacientů,“ píše dr. C. G. Jung, „snil o tom, že z jeskyně vyrazil had a uštknul ho do přirození. Tento sen se objevil v okamžiku, kdy pacient nabyl přesvědčení o prospěšnosti analýzy a začínal se vymaňovat z pout mateřského komplexu.“¹²

Základní funkcí mytologie a rituálů bylo vždy dodávat symboly, jež pozvedají lidského ducha a působí v protikladu k jiným stálým lidským představám, jež ho naopak srážejí. Ve skutečnosti je pravděpodobné, že vysoký výskyt neuróz v dnešní společnosti je důsledkem úpadku takové účinné duchovní pomoci. Zůstáváme fixováni na nezvládnuté a nerozptýlené představy z dětství, a tudíž nemůžeme postoupit do nevyhnutelných fází dospělosti. Ve Spojených státech dokonce vládne duch zvráceného důrazu: není cílem zestárnout, ale zůstat mladý; nikoli dozrát a osamostatnit se od matky, ale lpět na ní. A tak zatímco muži dlí ve svatyních svého chlapeckého věku, i když už jsou dávno právníky, obchodníky nebo organizátory, jak si to přáli rodiče, jejich manželky dokonce i poté, kdy prožily čtrnáct let manželství a porodily a vychovaly dvě pěkné děti, stále hledají lásku – kterou jim mohou poskytnout pouze silénové, satyrové a jiné chlípné noční preludy z Pánovy čeládky, jako tomu bylo ve druhém z citovaných snů, nebo pod maskou nejnovějších hrdinů stříbrného plátna, jak se to děje v našich prostých lidových chrámech sexuální bohyně. Všude tam, kde u pacienta narazíme na věčnou symboliku iniciace, jež spontánně vytryskne v okamžiku uvolnění – stejně jako ve snu o hadím uštknutí – by měl přispěchat psychoanalytik a znovu prosazovat vyzkoušenou moudrost starců, perspektivní učení maskovaných rituálních tanečníků a šamanů provádějících obřizku. V iniciačních představách je něco pro lidskou duši natolik zásadního, že nejsou-li dodány zvenčí prostřednictvím mýtů a rituálů, budou se ohlašovat znovu, zevnitř,

¹¹ Géza Róheim, *The Eternal Ones of the Dream* (New York, International Universities Press, 1945), s. 178.

¹² C. G. Jung, *Symbols of Transformation* (angl. překlad R. F. C. Hull, *Collected Works*, sv. 5: New York a London, 2. vydání, 1967), par. 585. (Orig. 1911–12, *Wandlungen und Symbole der Libido*, přel. Beatrice M. Hinkleová jako *Psychology of the Unconscious*, 1916. Revidováno Jungem v roce 1952.)

prostřednictvím snů – aby naše síla nemusela zůstat uzamčena v obyčejné, zastaralé hračkárně na dně moře.)

Sigmund Freud ve svých spisech zdůrazňuje přechody a obtíže první poloviny lidského životního cyklu – obtíže našeho dětství a dospívání, kdy naše slunce stoupá ke svému zenitu. C. G. Jung naopak kladl důraz na krize druhé části života, kdy se zářící kotouč vydává na sestupnou dráhu a nakonec musí zmizet v temném lůně hrobu. V odpoledním čase našeho života se běžné symboly naší touhy a obav mění ve své protiklady, neboť výzvou se stává nikoli život, ale smrt. Tehdy už není obtížné opustit lůno, ale falus, pokud se ovšem už srdce nezmocnila životní vyčerpanost a člověka příslibem blaženosti nevábí více smrt než láska. Procházíme uzavřeným kruhem: z hrobu lůna do lůna hrobu – dvojnásobný a záhadný vpád do světa pevné hmoty, který se nám brzy rozplyne jako sen. Ohlédneme-li se za tím, co zpočátku vypadalo jako naše jedinečné, nepředvídatelné a nebezpečné dobrodružství, spatříme nakonec jen řadu standardních proměn, jimiž procházeli lidé ve všech koutech světa, po celá staletí a pod rouškou každé civilizace.

Vypráví se například příběh o Mínóvi, králi ostrovní říše Kréty, který vládl v době jejího obchodního rozkvětu. Najal si proslaveného umělce a stavitele Daidala, aby mu vymyslel a postavil labyrint, kde chtěl skrýt něco, čeho se obyvatelé paláce báli a za co se styděli. V paláci totiž žila nestvůra, která se zrodila z královny Pásifaé. Vypráví se, že král Mínós byl zaneprázdňen vedením důležitých válek a ochranou obchodních cest. V té době královnu svedl nádherný bílý mořský býk. Tato událost vlastně nebyla o nic horší než ta, kterou kdysi připustila Mínóva matka: byla to Európe a každý ví, že ji na Krétu unesl býk. Býkem byl sám bůh Zeus a z onoho posvátného spojení se narodil samotný Mínós, nyní všude vážený a s úctou přijímaný. Jak mohla ubohá Pásifaé vědět, že plodem její vlastní nepředloženosti bude nestvůra – syn s lidským tělem, ale s hlavou a ocasem býka?

Společnost vyčítala královně její poklesek, ale král si byl dobře vědom svého dílu viny. Řečeného býka totiž kdysi dávno poslal bůh Poseidón – bylo to v době, kdy Mínós soupeřil se svými bratry o trůn. Mínós trval na tom, že trůn je jeho a že na něj má božské právo. Modlil se k bohu, aby seslal mořského býka jako znamení; svou modlitbu zpečetil přísahou, že zvíře neprodleně obětuje jako symbol své poddanosti. Býk se objevil a Mínós se zmocnil trůnu, když však uzřel vznešenost seslaného zvířete a uvědomil si, jakou výhodou by bylo vlastnit tako-

Podzim: 1.12. - 15.2. ●
Jaro: 1.5. - 15.9.

vý nádherný kus, rozhodl se riskovat záměnu a doufal, že jí bůh nebude věnovat velkou pozornost. Na Poseidónův oltář obětoval svého nejkrásnějšího bílého býka a seslaného býka připojil ke svému stádu.

Kréta vzkvétala pod osvícenou vládou slavného zákonodárce a vzoru veřejných ctností. Hlavní město Knóssos se stalo luxusním a vyhlášeným obchodním centrem celého tehdejšího civilizovaného světa. Krétské lodě vplouvaly ke každému ostrovu a do každého přístavu ve Středomoří, krétské zboží bylo ceněno v Babylonii i v Egyptě. Malé smělé čluny dokonce propluly mezi Hérakleovými sloupy na širé moře; pluly podél pobřeží na sever, aby se zmocnily irského zlata a cornwallských pohárů,¹³ a pluly i na jih, kolem senegalského výběžku do daleké Yoruby a na vzdálené trhy se slonovinou, zlatem a otroky.¹⁴

Doma však Poseidón na královnu seslal neovladatelnou vášň k býkovi. Přesvědčila jedinečného umělce a řemeslníka Daidala, který v té době žil u dvora, aby pro ni sestrojil dřevěnou krávu, s jejíž pomocí by býka podvedla. Pásifaé se dychtivě ukryla uvnitř dřevěné krávy a býk byl přelstěn. Královna porodila nestvůru, která později začala být nebezpečná. Daidalos byl znovu pověřen, tentokrát samotným králem, aby sestrojil obrovský úkryt na způsob bludiště se slepými chodbami, kam by se mohla nepříjemná záležitost uklidit. Stavba byla natolik důmyslná, že sám Daidalos po jejím dokončení jen stěží našel cestu k východu. Zde tedy usadili Mínótaura a jako potravu mu dávali skupiny živých mladíků a panen, jež vybírali jako hold od podrobených národů.¹⁵

Podle legendy se tedy první chyby nedopustila královna, ale král; nemohl ji vinit, neboť věděl, co provedl. Proměnil veřejnou událost v osobní zisk. Do královského úřadu byl přitom uveden jako někdo, kdo přestává být pouhou soukromou osobou. Obětování býka mělo symbolizovat naprosto nesobeckou podřízenost krále funkcím, které jeho úloha má. To, že si býka ponechal, svědčí o tendenci k egocentrickému zvyšování vlastní moci. A tak se král „z milosti boží“ stává z vlastní vůle nebezpečným a strnulým tyranem. Stejně jako tradiční přechodové rituály, jež jednotlivce učí, že musí nejdříve zemřít pro minulost, aby se mohl znovu narodit pro budoucnost, velké obřady spojené s uvedením do úřadu zbavily krále jeho soukromého charakteru a zahalily ho do pláště jeho poslání.

¹³ Harold Peake a Herbert John Fleure, *The Way of the Sea a Merchant Venturers in Bronze* (Yale University Press, 1929 a 1931).

¹⁴ Leo Frobenius, *Das unbekante Afrika* (Mnichov, Oskar Beck, 1923), s. 10–11.

¹⁵ Ovidius, *Proměny VIII*, 132 a násl.; IX, 736 a násl.

Takový byl ideál, ať už šlo o řemeslníka, nebo krále. Jestliže se člověk dopustil svatokrádeže a odmítl naplnit rituál, vyčlenil se ze společenství: tak se tedy Jedno rozpadlo v mnohé části, které proti sobě posléze vzájemně bojovaly – každá za sebe – a mohly být ovládnuty pouze silou.

Postava nestvůrného tyрана a krutovládce se vyskytuje v mytologiích, lidových tradicích, legendách a dokonce nočních můrách celého světa; jeho charakteristické vlastnosti jsou všude stejné. Je chamtivcem toužícím uchvátit vše ve svůj prospěch. Je netvorem nenasytně dychtícím po vlastnických právech. Mýty a pohádky vyprávějí, že v celé jeho říši panuje mrtvolná nehybnost a všeobecná spoušť. Jeho panství nemusí být větší než jeho domácnost, jeho vlastní zmučená duše nebo životy lidí, které ničí dotekem svého přátelství a pomoci; nebo může zahrnovat celou jeho civilizaci. Přebujelé ego krutovládce je kletbou pro něj samotného i pro celý jeho svět – bez ohledu na to, jak zdárně se na pohled mohou vyvíjet záležitosti, kterými se zabývá. Ve své získané nezávislosti je vladař sužován strachem ze sebe samého, má se na pozoru před každou rukou napřaženou k pozdravu, je připraven odrazit každý předpokládaný útok ze svého okolí, který je především odrazem neovladatelného vnitřního puzení zmocňovat se a vlastnit; gigant nezávislosti, dosažené vlastními silami, je zvěstovatelem zkázy světa, přestože se ve svých představách může obírat humánními záměry. Kamkoli vloží svou ruku, ozve se naříkavé volání (ne-li ze střež domů, pak – a to je ještě horší – v každém srdci), volání po příchodu hrdiny, nositele zářícího meče, jehož úder, jehož dotek, jehož existence osvobodí zemi.

*... nemám kde sednu, lehnu, postojím
v těch horách nikde ani ticho není
jen suchý neplodný hrom bez deště
v těch horách ani samoty kus není
jen rudé tváře šklebí se a vrčí
ze dveří domů z rozpukané hlíny¹⁶*

Hrdina je muž, který zvolil podřízenost. Ale podřízenost čemu? Právě to je hádanka, kterou dnes musíme řešit a která je všude zásadní vlastností a historickým skutkem hrdiny. Jak uvádí profesor Arnold J. Toynbee ve své šestisvaz-

¹⁶T. S. Eliot, *Pustina* (český překlad Jiří Valja, Praha, Odeon, 1967).

kové studii zákonitostí vzestupu a rozpadu civilizací,¹⁷ rozkol v duši a rozkol ve společnosti se nevyřeší žádným návratem ke starým zlatým časům (archaismus) nebo programy snažícími se zajistit ideálně naplánovanou budoucnost (futurismus), ba dokonce ani tím nejcílevědomějším a nejuvědomělejším spojováním rozpadajících se prvků. Nad smrtí může zvítězit pouze zrození – zrození nikoli starého a známého, ale něčeho nového. Máme-li se těšit z dlouhého života, musí v duši i ve společnosti dojít k „novému zrození“ (*palingenezi*), jež anuluje důsledky neustále se opakujícího umírání. Dílo bohyně pomsty Nemesis se totiž uskutečňuje skrze naše vlastní vítězství, pokud se neobnovujeme: zkáza propuká přímo z ulity naší zdatnosti. Mír je pak léčkou, válka je léčkou, změna je léčkou, stálost je léčkou. Když se naše dny naplní a smrt si přichází pro své vítězství, nemůžeme dělat nic – snad jen nechat se ukřižovat a znovu vzkřísit; nechat se rozsekat na kusy a znovu se zrodit.

Théseus, hrdinský vítěz nad Mínoútaurem, přišel na Krétu zvenčí jako symbol a prodloužená ruka vycházející řecké civilizace. Byl novým a živoucím prvkem. Princip regenerace lze rovněž hledat a najít uvnitř tyranovy říše. Krizi, v níž je dosaženo vyšší duchovní dimenze, umožňující opětovný začátek procesu stvoření, popisuje profesor Toynbee výrazem „odcizení“ a „proměna“. První krok, oddělení nebo ústup, spočívá v rozhodném přenesení důrazu z vnějšího do vnitřního světa, z makrokosmu do mikrokosmu; ústup z beznaděje pusté země ke klidu věčného vnitřního království. Toto království však, jak již víme od psychoanalytiků, je dětinské nevědomí. Je to říše, kam vstupujeme ve spaní. Neseme ji v sobě navždy. Jsou v ní všichni obři a tajní pomocníci našich dětských let, veškeré kouzlo dětství. A co je ještě důležitější, jsou tam také všechny životní možnosti, které se nám v dospělém životě nepodařilo uskutečnit, jsou tam jiné části nás samotných, neboť taková zlatá semena neumírají. Kdyby bylo možné vynést na denní světlo jen malou část tohoto ztraceného celku, stali bychom se svědky nádherného rozšíření našich schopností a svěží obnovy života. Přecházeli bychom sami sebe. Kdybychom kromě toho mohli vynést na povrch nejen vlastní zapomenuté poklady, ale také poklady své generace nebo celé civilizace, stali bychom se skutečnými dobrodinci, kulturními hrdiny dneška – osobnostmi nikoli místního, ale světového historického významu. Stručně řečeno: prvním úkolem hrdiny je odvrátit se od divadla světa, v němž jde o vnější důsledky, přistoupit ke skutečným příčinným oblastem duše, v nichž tkví skutečné obtíže, zde ony obtí-

¹⁷ Arnold J. Toynbee, *A Study of History* (Oxford University Press, 1934), sv. VI, s. 169–175.

ství své místní kultury) a promíknout se s
C. G. Jung nazýval „archetypovými představami“, a tyto představy asimilovat.¹⁸

¹⁸ „Formy nebo obrazy kolektivní povahy, které se objevují prakticky v celém světě jako základní složky mýtů a současně jako autochtonní, individuální produkty nevědomého původu“ (C. G. Jung, *Psychology and Religion* [Collected Works, sv. 11; New York a Londýn, 1958], par. 88. Originál psán anglicky, 1937. Viz také rejstřík v práci *Psychological Types*.)
Dr. Jung zdůrazňuje (*Psychology and Religion*, par. 89), že teorie archetypů není v žádném případě jeho objevem. Srov. Nietzsche:

„Ve spánku a ve snech procházíme úplnými myšlenkovými pochody dřívějších lidí. Chci tím říci, že stejně jako člověk uvažuje ve svých snech, uvažoval v bdělém stavu před mnoha tisíci lety. [...] Sen nás vrací do dřívějších stadií lidské kultury a nabízí nám prostředky pro její lepší pochopení“ (Friedrich Nietzsche, *Human all too Human*, sv. I, 13; citováno Jungem, *Psychology and Religion*, par. 89, n. 17).

Srov. s teorií Adolfa Bastiana o etnických „základních idejích“, které by ve své prvotní psychické podobě (odpovídající stoické *Logoi spermatikoi*) měly být považovány za „duchovní (nebo psychické) zárodečné dispozice, z nichž se organicky vyvinula celá společenská struktura“, a jako takové by měly sloužit jako základ pro induktivní výzkum (*Ethnische Elementargedanken in der Lehre vom Menschen*, Berlín, 1895, sv. I, s. ix).

Srov. s Franzem Boasem: „Od Weitzovy důkladné diskuse o otázce jednoty lidského druhu není žádných pochyb o tom, že typické mentální charakteristiky lidí na celém světě jsou v zásadě stejné“ (*The Mind of Primitive Man*, s. 104. Autorská práva vlastní od r. 1911 The Macmillan Company, citát použit se svolením vydavatele). „Bastian hovořil o zarážející jednotvárnosti základních lidských idejí, jež jsou stejné na celém světě“ (*tamtéž*, s. 155). „Ve všech typech kultur lze rozeznat jisté modely asociovaných idejí“ (*tamtéž*, s. 228).

Srov. s tvrzením Sira Jamese G. Frazera: „Nemusíme předpokládat, že si západní lidé od starobylých východních civilizací vypůjčili představu o umírajícím a ožívajícím bohu, spolu se slavnostním rituálem, při němž se tato představa dramaticky předestírá před zraky uctívatelů. Je mnohem pravděpodobnější, že podobnost, kterou lze v tomto ohledu vysledovat ve východních i západních náboženstvích, není ničím více než tím, co běžně a nesprávně nazýváme shodou okolností; je to důsledek podobných příčin působících stejným způsobem na podobně ustrojenou lidskou mysl v rozdílných zemích a pod rozdílnými nebesy“ (*The Golden Bough*, jednosvazkové vydání, s. 386. Autorská práva vlastní od r. 1922 The Macmillan Company, citováno se svolením vydavatele).

Srov. se Sigmundem Freudem: „Od samého počátku jsem ve snech rozeznával přítomnost symbolismu. Teprve postupně a s přibývajícím zkušenostmi jsem dospěl k plnému docenění jeho rozsahu a významu. K tomuto zjištění jsem dospěl pod vlivem [...] Wilhelma Stekela. [...] Stekel dospěl ke své interpretaci symbolů intuitivní cestou, díky svému zvláštnímu nadání pro jejich přímé pochopení. [...] Díky pokrokům v psychoanalýze jsme svou pozornost upřeli na pacienty, kteří prokázali přímé pochopení snové symboliky v překvapujícím rozsahu. [...] Uvedený symbolismus se nevztahuje pouze ke snům, ale je charakteristický pro nevědomou představivost, zejména mezi lidmi; mnohem rozsáhleji než ve snech se s ní shledáváme v lidové tvořivosti, v lidových

že vyjasnit, vymýtit je ve svém specifickém prostředí (tj. utkat se s démony dětství své místní kultury) a proniknout do nezakreslené a přímé zkušenosti toho, co C. G. Jung nazýval „archetypovými představami“, a tyto představy asimilovat.¹⁸

¹⁸ „Formy nebo obrazy kolektivní povahy, které se objevují prakticky v celém světě jako základní složky mýtů a současně jako autochtonní, individuální produkty nevědomého původu“ (C. G. Jung, *Psychology and Religion* [Collected Works, sv. 11; New York a Londýn, 1958], par. 88. Originál psán anglicky, 1937. Viz také rejstřík v práci *Psychological Types*.) Dr. Jung zdůrazňuje (*Psychology and Religion*, par. 89), že teorie archetypů není v žádném případě jeho objevem. Srov. Nietzsche:

„Ve spánku a ve snech procházíme úplnými myšlenkovými pochody dřívějších lidí. Chci tím říci, že stejně jako člověk uvažuje ve svých snech, uvažoval v bdělém stavu před mnoha tisíci lety. [...] Sen nás vrací do dřívějších stadií lidské kultury a nabízí nám prostředky pro její lepší pochopení“ (Friedrich Nietzsche, *Human all too Human*, sv. I, 13; citováno Jungem, *Psychology and Religion*, par. 89, n. 17).

Srov. s teorií Adolfa Bastiana o etnických „základních idejích“, které by ve své prvotní psychické podobě (odpovídající stoické *Logoi spermatikoi*) měly být považovány za „duchovní (nebo psychické) zárodečné dispozice, z nichž se organicky vyvinula celá společenská struktura“, a jako takové by měly sloužit jako základ pro induktivní výzkum (*Ethnische Elementargedanken in der Lehre vom Menschen*, Berlín, 1895, sv. I, s. ix).

Srov. s Franzem Boasem: „Od Weitzovy důkladné diskuse o otázce jednoty lidského druhu není žádných pochyb o tom, že typické mentální charakteristiky lidí na celém světě jsou v zásadě stejné“ (*The Mind of Primitive Man*, s. 104. Autorská práva vlastní od r. 1911 The Macmillan Company, citát použit se svolením vydavatele). „Bastian hovořil o zarážející jednotvárnosti základních lidských idejí, jež jsou stejné na celém světě“ (*tamtéž*, s. 155). „Ve všech typech kultur lze rozeznat jisté modely asociovaných idejí“ (*tamtéž*, s. 228).

Srov. s tvrzením Sira Jamese G. Frazera: „Nemusíme předpokládat, že si západní lidé od starobylých východních civilizací vypůjčili představu o umírajícím a ožívajícím bohu, spolu se slavnostním rituálem, při němž se tato představa dramaticky předestírá před zraky uctívatelů. Je mnohem pravděpodobnější, že podobnost, kterou lze v tomto ohledu vysledovat ve východních i západních náboženstvích, není ničím více než tím, co běžně a nesprávně nazýváme shodou okolností; je to důsledek podobných příčin působících stejným způsobem na podobně ustrojenou lidskou mysl v rozdílných zemích a pod rozdílnými nebesy“ (*The Golden Bough*, jednosvazkové vydání, s. 386. Autorská práva vlastní od r. 1922 The Macmillan Company, citováno se svolením vydavatele).

Srov. se Sigmundem Freudem: „Od samého počátku jsem ve snech rozeznával přítomnost symbolismu. Teprve postupně a s přibývajícimi zkušenostmi jsem dospěl k plnému docenění jeho rozsahu a významu. K tomuto zjištění jsem dospěl pod vlivem [...] Wilhelma Stekela. [...] Stekel dospěl ke své interpretaci symbolů intuitivní cestou, díky svému zvláštnímu nadání pro jejich přímé pochopení. [...] Díky pokrokům v psychoanalýze jsme svou pozornost upřeli na pacienty, kteří prokázali přímé pochopení snové symboliky v překvapujícím rozsahu. [...] Uvedený symbolismus se nevztahuje pouze ke snům, ale je charakteristický pro nevědomou představivost, zejména mezi lidmi; mnohem rozsáhleji než ve snech se s ní shledáváme v lidové tvořivosti, v lidových

V hinduistické a buddhistické filozofii je tento proces znám jako *vivéka*, „rozlišování“.

Archetypy, jež je třeba objevit a vstřebat, jsou přesně tytéž, které v dějinách celé lidské kultury podněcovaly základní obrazy rituálů, mytologií a vizí. Tyto „věčné snové postavy“¹⁹ bychom neměli zaměňovat za individuálně modifikované symbolické postavy objevující se v nočních můrách a děsích zmučeného jedince. Sen je individualizovaný mýtus, mýtus je odosobněný sen; mýtus i sen nesou symboliku stejným všeobecným způsobem jako dynamika duše. Snové formy jsou však poznamenány konkrétními obtížemi snícího, kdežto problémy a jejich řešení zobrazené v mýtech mají přímou platnost pro celé lidstvo.

Hrdina je tedy člověk, kterému se podařilo probojovat přes svá osobní a místní historická omezení ve prospěch všeobecně platných lidských forem. Vize, ideje a inspirace takového jedince pocházejí z primárních zdrojů lidského života a myšlení. Nevypovídají pak o současné rozpadající se společnosti a duši, ale o neuhasitelném zdroji, skrze nějž se obrodí společnost. Hrdina zemřel jako současný člověk; ale jako člověk věčný – zdokonalený, nespécifický, univerzální – se zrodil znovu. Jeho druhým vážným úkolem a skutkem (jak tvrdí Toynbee a jak naznačují všechny mytologie) je vrátit se v přetvořené podobě k nám a učit nás to, co se dozvěděl o obnoveném životě.²⁰

mýtech, legendách, jazykových frázích, v moudrosti přísloví a v soudobých žertech.“ (*The Interpretation of Dreams*, angl. překlad James Strachey, standardní vydání, sv. V, s. 350–351.)

Dr. Jung upozorňuje, že výraz *archetyp* si vypůjčil z klasických zdrojů: od Cicerona, Plinia, z *Corpus Hermeticum*, od Augustina atd. (*Psychology and Religion*, par. 89.) Bastian si všímá shody své vlastní teorie o „základních idejích“ se stoickou představou o *Logoi spermatikoi*. Tradice „subjektivně známých forem“ (v sanskritu: *antardžñéjarúpa*) se ve skutečnosti kryje s tradicí mýtu a je klíčem k pochopení a využití mytologických představ – což se v hojné míře projeví v následujících kapitolách.

¹⁹ Termínem *Eternal Ones of the Dream* překládal Géza Róheim výraz australských Arandů *altjiranga mitjina*, odkazující k mytickým předkům, kteří putovali po zemi v době zvané *altjiranga nakala*, „předek byl“. Slovo *altjira* znamená: (a) sen, (b) předek, bytost objevující se ve snu, (c) příběh (Róheim, *The Eternal Ones of the Dream*, s. 210–211).

²⁰ Proti názoru profesora Toynbeeho je však třeba poznamenat, že prohlašuje-li, že křesťanství je jediným náboženstvím splňujícím onen druhý úkol, dopouští se vážné dezinterpretace mytologického prostředí. *Všechna* náboženství obsahují toto učení, stejně jako všechny mytologie a lidové tradice na celém světě. Profesor Toynbee dospěl ke svému chybnému závěru skrze banální a nesprávnou interpretaci východních představ o nirváně, Buddhovi a bódhisattvovi. Mylně klade tyto představy do protikladu s velmi složitou křesťanskou představou o božím městě. Právě to jej vede k chybnému předpokladu, že záchrana současné světové situace by mohla spočívat v návratu do náruče římskokatolické církve.

„Procházela jsem sama velkým městem. Šla jsem chudými, blátivými ulicemi, kde stály nevlídné malé domky,“ popisuje svůj sen současná žena. „Nevěděla jsem, kde jsem, ale líbilo se mi objevovat neznámé. Vydala jsem se strašně blátivou ulicí, přes kterou vedla otevřená stoka. Šla jsem mezi řadami chatrčí a potom jsem objevila malou říčku, která mě dělila od nějakého vysokého a pevného břehu, kde byla dlážděná ulice. Říčka byla hezká a dokonale čistá a tekla přes trávník. Viděla jsem, jak se pod vodou pohybuje tráva. Nebylo čím se dostat na druhou stranu, tak jsem zašla do malého domku a požádala jsem o člun. Byl tam muž a řekl, že mi samozřejmě pomůže, abych se dostala na druhou stranu. Vytáhl malou dřevěnou krabičku a položil ji na břeh řeky. Ihned jsem viděla, že s krabičkou mohu proud snadno přeskóčit. Věděla jsem, že všechno nebezpečí je pryč, a chtěla jsem toho muže bohatě odměnit.

Když jsem o tom snu přemýšlela, měla jsem naprosto jasný pocit, že jsem vůbec nemusela jít tam, kam jsem šla, ale že jsem si mohla vybrat pohodlnou procházku po dlážděných ulicích. Šla jsem do té špinavé a zablácené čtvrti, protože jsem dala přednost dobrodružství, a když už jsem se tam vydala, musela jsem pokračovat... Když uvažuji o tom, jak vytrvale jsem ve snu šla kupředu, vypadá to, jako bych určitě věděla, že přede mnou je něco krásného, jako ta líbezná travnatá říčka a za ní ta bezpečná, vysoká a dlážděná cesta. Uvažují-li o tom takto, je to jako odhodlání narodit se – nebo spíš se znovu zrodit – v duchovním významu. Někteří z nás snad musí projít temnými a křivolakými cestami, než najdou řeku klidu nebo duchovní cestu vedoucí k cíli.“²¹

Snící žena je vynikající operní umělkyní a stejně jako všichni, kteří zvolili nikoli bezpečně značené dálnice dne, ale uposlechli stěží slyšitelného volání, jež vnímají pouze ti, jejichž uši jsou nastraženy směrem dovnitř i vně, i ona musela vykonat svou cestu sama, skrze překážky, jež nebývají běžné, šla „křivolakými, špinavými uličkami“; znala temnou noc duše, Danteho „temný les v půli naší životní pouti“ a utrpení jámy pekelné:

*Mnou přichází se k městu vyhoštěnců,
Mnou přichází se, kde bol nepřestává,
Mnou přichází se k říši zatracenců.*²²

²¹ Frederick Pierce, *Dreams and Personality* (D. Appleton and Co., 1931), s. 108–109.

²² Slova napsaná nad branou pekelnou:

Per me si va nella città dolente,

Je pozoruhodné, že popsany sen podrobně reprodukuje základní půdorys všeobecného mytologického vzorce hrdinského dobrodružství. Tyto nesmírně významné motivy nebezpečí, překážek a šťastných konců budeme na následujících stránkách skloňovat ve všech pádech. Snící žena má nejprve překročit otevřenou stoku,²³ potom dokonale čistou říčku proudící přes trávu,²⁴ v kritické chvíli se objeví ochotný pomocník,²⁵ a za druhým proudem vysoký, pevný břeh (pozemský ráj, země za Jordánem):²⁶ to jsou věčná a neustále se opakující témata nádherné písně o dobrodružství duše. Každý, kdo se odvážil pozorně naslouchat onomu tajemnému volání a následovat je, poznal rizika nebezpečné, osamělé pouti:

*Ostrá hrana břitvy, již je těžké překonat,
obtížná je to stezka – tvrdí básníci!*²⁷

Snící žena překoná vodní proud pomocí darované dřevěné krabičky, jež se v tomto snu objevuje místo obvyklejšího člunu nebo mostu. Je to symbol jejího vlastního zvláštního nadání a poctivosti, díky nimž překonala vody tohoto světa. Snící nám nesdělila své asociace, a my tedy nevíme nic o obsahu skříňky; ale jistě je to druh Pandořiny skříňky – dar bohů určený krásné ženě a skrývající zárodky všeho trápení i požehnání lidské existence, ale nesoucí také neustálou

*Per me si va nell' eterno dolore,
Per me si va tra la Perduta Gente.*

Dante Alighieri, *Božská komedie*. Tento i všechny následující úryvky jsou citovány podle překladu O. F. Bablera, Praha, Odeon, 1989 (pozn. překl.).

²³ Srov. Dante, „Peklo“, XIV, 76-84, (*cit. dílo*, s. 81): „... proud vyvěrá, jenž, ač je jenom malý, doposud pro svůj nach mne plní děsem [...] o kterou nevěstky se spolu dělí.“

²⁴ Srov. Dante, „Očistec“, XXVIII, 22-30 (*cit. dílo*, s. 318): „... a dál mi jíti nedá říčka čistá, kde jejím tokem, který břehy myje, se kloní vlevo tráva mladolistá. A s každou vodou, jež zde nejčistší je, by smíchány se nečistoty zdály tam proti té, v níž nic se neukryje...“

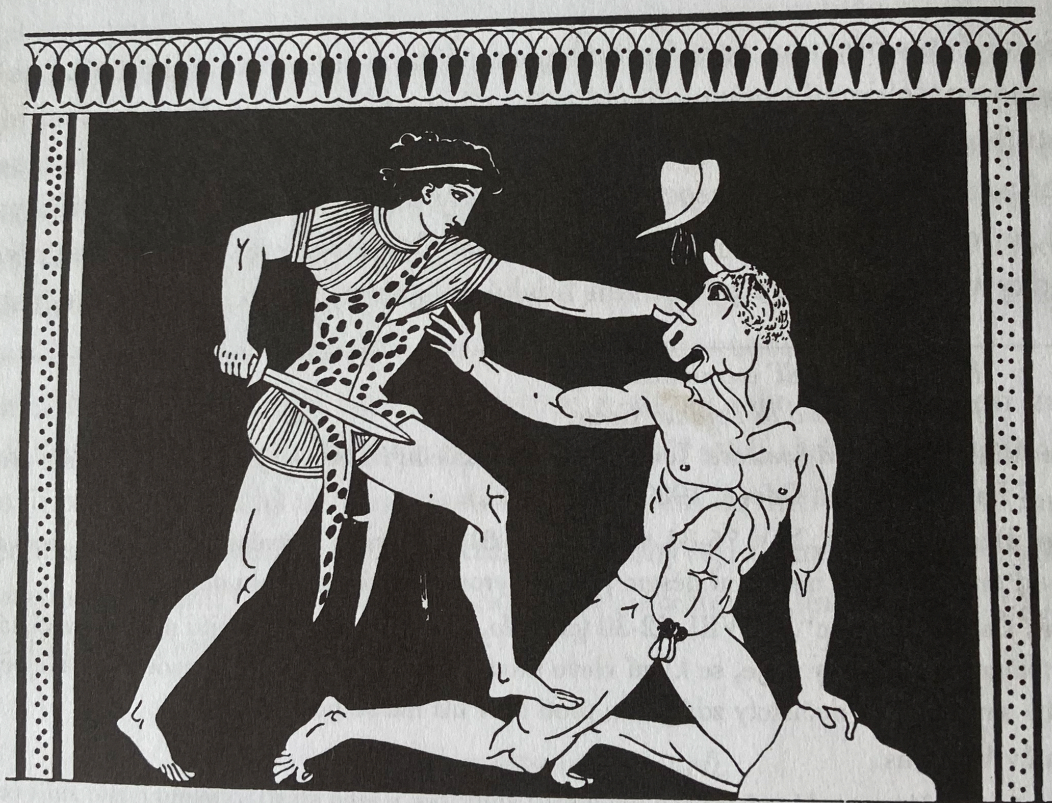
²⁵ Dantův Vergilius.

²⁶ „Básníci, kteří za pradávných časů opěvovali zlatý věk a jeho štěstí, o tomto místě snili na Parnásu. Zde bez viny moh' kořen lidstva kvésti, zde jaro vždy, zde plody vždy též byly, zde to je nektar, o němž tolik zvěští.“ (Dante, „Očistec“, XXVIII, 139-144; *cit. dílo*, s. 321.)

²⁷ *Kathópanišad 3-14*. (Pokud není uvedeno jinak, budu citovat upanišady podle Roberta Ernesta Humea, *The Thirteen Principal Upanishades, translated from the Sanskrit*, Oxford University Press, 1931.) Upanišady jsou formou hinduistických pojednání o podstatě člověka a vesmíru. Tvoří pozdní část ortodoxní tradice myšlení. První z nich se datují přibližně do osmého století př. Kr.

naději. S její pomocí se snící dostává na druhý břeh. A jako zázrakem bude přes oceán života přenesen každý, kdo přijme nelehký a nebezpečný úkol objevování a rozvíjení sebe samého.

Mnoho lidí zvolí méně dobrodružnou cestu více méně nevědomé rutiny, založené na občanských a kmenových zvyklostech. Ale i tito hledači jsou zachráněni – prostřednictvím zděděné symbolické pomoci ze strany společnosti, přechodovými rituály a milostiplnými svátostmi, jimiž lidstvo obdarovali spasitelé a jež se mezi pokoleními předávaly po tisíciletí. Pouze ti, kdo neslyší vnitřní volání ani žádnou vnější doktrínu, jsou v naprosto zoufalé situaci. Po pravdě řečeno, v dnešní době a v bludišti vnějších vztahů i labyrintu srdce je to většina z nás. Želbohu, kde je průvodce, milující panna, Ariadné, která nás povzbudí a dodá odvalu postavit se tváří v tvář Mínótaurovi, která poradí, jak se dostat zpět na svobodu poté, kdy jsme se setkali s nestvůrou a zabili ji?

Obr. 2. Zabití Mínótaura

Dcera krále Mínóa Ariadné se zamilovala do pohledného Thésea v okamžiku, kdy ho spatřila vystupovat z lodi, na níž připlul společně se skupinou ubohých

athénských mladíků a panen určených za oběť Mínótaurovi. Ariadné se podařilo promluvit s Théseem. Prohlásila, že mu pomůže dostat se zpět z labyrintu, pokud jí slíbí, že ji odveze z Kréty a ožení se s ní. Théseus slíbil. Ariadné požádala o pomoc lstivého Daidala, jenž svou obratností postavil labyrint, kde Ariadnina matka mohla porodit jeho nestvůrného obyvatele. Daidalos dal Ariadné přadeno lněného vlákna: stačilo upevnit jeden jeho konec při vchodu do bludiště a cestou dovnitř je odvíjet. Skutečně, jak málo potřebujeme! Nemáme-li však tuto prostou pomůcku, je cesta do nitra labyrintu beznadějná.

To málo je po ruce. Nejpodivnější na tom je, že stejný učenec, který byl ve službách hříšného krále strůjcem všech hrůz labyrintu, může právě tak snadno posloužit při cestě na svobodu. Musíme však mít statečné srdce. Po celá staletí představoval Daidalos typ umělce-učence: je to nezaujatý, téměř ďábelský lidský zjev překračující běžné hranice společenského hodnocení, oddaný nikoli zásadám své doby, ale svého umění. Je svým způsobem odvážným a prostosrdečným hrdinou; je přesvědčen o tom, že pravda, jak on ji vidí, nás vysvobodí.

Nyní se tedy k němu můžeme obrátit stejně, jako to udělala Ariadné. Len potřebný pro vlákno sbíral na polích lidské představivosti. V urovnávání, třídění a spřádání této pevně stočené niti se zrcadlí celá staletí obdělávání polí, desítky let trpělivého sbírání a práce nesčetných srdcí a rukou. Do dobrodružství se nemusíme vrhat sami, neboť před námi již putovali hrdinové všech dob. Labyrint je důkladně prozkoumán. Stačí jen držet se vlákna. Tam, kde jsme se domnívali nalézt sprostotu, nalezneme boha; kde jsme se domnívali zabít druhého, zabijeme sami sebe; kde jsme se domnívali jít ven, půjdeme do samého středu naší existence; kde jsme se domnívali být sami, budeme s celým světem.

2. *Tragédie a komedie*

„Šťastné rodiny jsou všechny stejné; každá nešťastná rodina je nešťastná po svém vlastním způsobu.“ Těmito osudovými slovy otevřel hrabě Lev Tolstoj román o duchovním rozpadu moderní hrdinky, Anny Kareninové. Od doby, kdy se rozervaná manželka, matka a vášnivě zamilovaná milenka vrhla pod kola vlaku – a s gestem vyjadřujícím to, co se již přihodilo její duši, ukončila svou tragickou dezorientaci – uplynulo již sedm desítek let, během nichž na počest býka-

J O S E P H C A M P B E L L

Tisíc tváří hrdiny

Archetyp hrdiny v proměnách věků

portál